

Şule Gürbüz'ün Düzyazıları Üzerine Bir İnceleme

Murat TURNA

Dr. Öğretim Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, Konya, Türkiye
mturna@erbakan.edu.tr

Makale Bilgileri

ÖZ

Makale Geçmişi

Geliş: 25.08.2022

Kabul: 27.12.2022

Yayın: 30.12.2022

Anahtar

Kelimeler:

Şule Gürbüz,
Hikâye, Deneme,
Roman.

Günümüz yazarlarından olan Şule Gürbüz roman, şiir, tiyatro, hikâye ve deneme türlerinde kalem oynatmıştır. Bu makalede, yazarın tiyatro türündeki eseri hariç, diğer tüm düzyazı kitaplarının dil, üslup özellikleri incelenecek; tematik niteliğine ışık tutulacaktır. Yazarın iki hikâye ve bir deneme kitabı ile iki romanı, bu araştırmanın konusunu teşkil eder. Dolayısıyla hatırı sayılır bir edebî nicelik söz konusudur. Böylesine hacimli bir birikimi, makale kapsamında ele almak için ister istemez, en mühim hususların öne çıkartılması ve ayrıntıdan uzaklaşılması gerekir. Bu yüzden incelemede her nokta üzerinde tafsilatlı biçimde durulması güçleşmiştir.

Gürbüz'ün hikâye, deneme ve romanlarında vazgeçemediği bir tematik rezervinin olduğu görülür. Yazar, eserlerinde varoluş, hayat, zaman, ölüm, benlik gibi konuları işler. Yaşamı anlamlandırmaya uğraşma ve felsefi bir derinleşme, onun eserlerinin önde gelen özelliklerindedir. Temalarının ontolojik mahiyette olduğu dikkat çeker. Genel olarak temaları ile uyumlu bir dili ve üslubu vardır. Bununla beraber metinlerinde, okuma temposunu etkileyen uzun cümleler, aşırıya yaklaşan ayrıntı yoğunluğu, noktalama ve imla eksiklikleri göze çarpar.

Şule Gürbüz hâlen sanat hayatı devam eden bir yazardır. Makale, henüz hakkında kapsamlı akademik bir değerlendirmeye rastlayamadığımız Gürbüz'ün sanatını panoramik bir şekilde ortaya koymayı amaçlar. Böylece, şimdiki dek olan edebî verimine ışık tutulduğu gibi bundan sonra da yazacağını tahmin ettiğimiz eserleriyle şekillenecek olan sanat çizgisinin anlaşılmasına katkı sağlanacaktır.

An Analysis on the Prose of Şule Gürbüz

Article Info

ABSTRACT

Article History

Received: 25.08.2022

Accepted: 27.12.2022

Published: 30.12.2022

Keywords:

Şule Gürbüz,
Story, Essay,
Novel.

One of today's writers, Şule Gürbüz has written in the genres of novel, poetry, theatre, story and essay. In this article, the language and stylistic features of all other prose books will be examined, except for the author's theatrical work; Thematic nature will be highlighted. The author's two stories, an essay book and two novels constitute the subject of this research. Therefore, there is a considerable literary quantity. In order to deal with such a voluminous accumulation within the scope of the article, it is necessary to highlight the most important issues and avoid detail. Therefore, it has become difficult to focus on every point in detail in the study.

It is seen that Gürbüz has an indispensable thematic reserve in his stories, essays and novels. The author deals with subjects such as existence, life, time, death and self in his works. Struggling to make sense of life and a philosophical deepening are the prominent features of his works. It is noteworthy that the themes are ontological in nature. In general, it has a language and style that is compatible with its themes. However, in her texts, long sentences that affect the reading tempo, excessive density of details, punctuation and spelling deficiencies stand out.

Şule Gürbüz is a writer whose artistic life still continues. The article aims to reveal the art of Gürbüz, in a panoramic way about which we have not yet come across a comprehensive academic evaluation. Thus, it will contribute to the understanding of the artistic line that will be shaped by her works, which we anticipate will write, as well as shed light on his literary output up to now.

Atf/Citation: Murat T. (2022). Şule Gürbüz'ün Düzyazıları Üzerine Bir İnceleme, *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 6 (2), 172-190.

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)"

GİRİŞ

Şule Gürbüz, edebiyata, 1992'de basılan *Kambur* adlı romanı ile başlar. İlk eseri yayımlandığında 18 yaşındadır. 1993'te ise *Ne Yaştadır, Ne Başta Akıl Yoktur* adlı 75 sayfalık bir oyunu ve *Ağrınınca Kar Yağıyor* adlı şiir kitabı basılır. Sonraki kitapları olan *Zamanın Farkında* ve *Coşkuyla Ölmek* hikâye türündedir. Bunları takip eden *Öyle miymiş?* deneme ile anlatı arasında gidip gelen ve edebî tür olarak tasnifi pek de kolay olmayan bir eserdir. Yine de daha çok deneme üslubu ve özellikleri sergilediğinden bu kitabı deneme türü içinde saymak uygun olacaktır. 2022 itibarıyla yazarın okurlarına, edebiyat dünyasına sunduğu son kitabı ise iki ciltlik bir roman olan *Kıyamet Emeklisi*'dir.

Araştırmamızda, önce yazarın hikâye kitapları, sonra deneme eseri ve en son olarak da romanları ele alınacaktır. İncelemedeki sıralamada kronoloji ve tematik süreklilik göz önünde bulundurulmuştur. Her ne kadar ilk eseri bir roman olsa da Gürbüz'ün, *Kambur*'da 92 sayfalık bir roman tecrübesinde bulunduğu bildirilmelidir. Ardından hikâye ve deneme kitapları gelmiştir. *Kıyamet Emeklisi* ise hem eser kronolojisinde sondadır hem de kendisine dek yazarın kalem tecrübelerinin muhassalasını sunan bir mahiyete sahiptir. Önceden işlenen temaların bu son kitapta farklı bir derinlikle yer aldığı müşahede edilir. Nitekim romanın hacmi ve oylumlu yapısı da böyle bir sıralama gözetilmesine elverişli bir edebî zemin oluşturur.

Açıklamalar doğrultusunda bahsi geçen eserlerin dil, üslup özellikleri ile tematik nitelikleri sırasıyla ele alınacaktır.

1. ŞULE GÜRBÜZ'ÜN HİKÂYE KİTAPLARI

Yazar 2011 yılında *Zamanın Farkında* ile ilk hikâye eserini verir. Bu kitap, bir yıl sonra Oğuz Atay Öykü Ödülü'ne layık görülür. 2012'de ise *Coşkuyla Ölmek* basılır.

Toplam beş hikâye ve 196 sayfadan müteşekkil olan *Zamanın Farkında*, "Müzik Hocası", "Cansın", "Mezarlıktan Geçiş", "Mutfak" ve kitaba adını veren "Zamanın Farkında" başlıklı hikâyeleri içerir.

Coşkuyla Ölmek ise toplam dört hikâye içerir ve 191 sayfadır. Hikâyeler "Ruhuna Fatih", "Akılsız Adam", "Akılsız Adamın Oğlu Sadullah Efendi" ve "Rüya İmiş" başlıklarını taşır.

İncelemenin birinci kısmı, bahsi geçen kitapların dil ve üslup özelliklerine yöneliktir. Ardından hikâyelerin tematik niteliğine odaklanılacaktır.

1.1. Hikâyelerin Dil ve Üslup Özellikleri

Zamanın Farkında, Gürbüz'ün hikâyecilikteki ilk teşebbüsüdür. Bu ilk kitapta, yazarın kurduğu uzun cümleler dikkati çeker. Uzun cümleleri tercihinin altını, iki sebepten ötürü çizmelidir.

Bu tip cümlelerin kullanımı, sadece *Zamanın Farkında* ile sınırlı değildir. Yazar, son kitabı da dahil olmak üzere hemen her eserinde uzun cümleler kurma temayülündedir. Tiyatro eseri dışarıda tutulduğunda, 1601 sayfalık bir edebî yekûn üzerindeki gözlem ve tespitler nihayetinde, uzun cümlelerin, onun üslubunun bir tarafı olduğu verisine ulaşılmaktadır. Bu tutumu terk etmediği de eklenmelidir.

Söz konusu tercihin altını çizmemizin ikinci nedeni ise uzun cümlelerin metne nüfuzu zorlaştırmasıdır. *Zamanın Farkında* kitabında, yarım sayfaya varan uzun cümleler bulunur. Makalenin sınırlı yapısından ötürü bunları iktibas etmemiz mümkün değildir. Birkaçını somut şekilde belirtmekle yetinmeliyiz. Mesela "Mezarlıktan Geçiş", görüşlerimize sağladığı kanıtlarla öne çıkan bir hikâyedir. Yine "Zamanın Farkında" hikâyesinde, 146. sayfanın ortalarından başlayıp 147. sayfanın sonuna kadar giden, neredeyse bir tam sayfalık bir cümle okuruz. Cümleler, tasvirler bu kadar uzun tutulduğunda, metin takibi güçleşir. Üstelik bahsi geçen bazı cümleler, içinde yer aldığı hikâyenin bağlamına da katkı sunmaz.

Genel itibarıyla eksikliğinde herhangi bir beis görülemeyecek bu tarz cümlelerin, yazarın metinleri için bir avantaj olmadığı kanaati uyanmaktadır. Ayrıca hikâyede uzun cümlelerle

yazmanın, araya pek çok farklı hususun katılmasına zemin hazırlaması muhtemeldir. Sözü uzatma, gayriihtiyari biçimde ayrıntılara yönelme handikapları söz konusudur. Hikâyeye gereksizin karışmasına engel olamama riski de vardır. Uzun cümle tercihinin, öze ilerlemeyi zorlaştıran bir anlatım tarzına dönüşmesi tehlikesi göz ardı edilmiştir.

Uzun cümlelerin, noktalama işaretleri ile doğru bölünmeyişi ya da sözdizim bakımından kusurla malul oluşu dil ve üslup bahsinde üstünde durulması icap eden bir noktadır. Zikredilen sebepler, ilk okuyuşta kendini ele vermeyen cümleler doğurur:

“Her zaman bölümünde zamana hiç değmediğini, zamanı yaşayan, tüketen, öğrenen ve diğer periyoda geçenler gibi bir birbirine değme, yaşadığının farkındalığı olmadan hep kendi içine gömülü bir sır olarak kalmak.” (Gürbüz, 2020a: 107).

İster kontekst içinde isterse dışında ele alınsın, yukarıdaki cümlenin derhâl anlaşılması pek de kolay değildir. Bu gibi örnekler çoğaltılabilir.

Yeri gelmişken, yazarın hikâyelerinden başlayarak fakat bütün eserlerini de dâhil edebileceğimiz şekilde, noktalama işaretlerinin eksik kullanıldığı tespitimizi paylaşmak isteriz.

Bu eksiklik yüzünden, anlam bazen muğlaklaşır. İşaretlerin yokluğu, meramın anlaşılması için satırların tekrar tekrar okunmasına neden olur. Cümle içindeki kelimelerin yerlerinin düzenlenmesine ihtiyaç duyulan kısımlara da denk gelinir. Mesela “Mutfak” hikâyesinde geçen “Allah votkayı ona daha içten dua edebilmek için içtiğini anlar mıydı?” cümlesi, bir örnek olarak sunulabilir (Gürbüz, 2020a: 126).

Burada, daha fasih bir cümle yapısı elde etmek için öznenen sonra konması gereken virgül kullanılmamıştır. Grameri çok daha anlaşılır kılacak olan ise özneyi, yüklemden evvel kullanmaktır. Bu tip kusurları edebî işçilik hatası ya da editör-redaktör sorunu olarak değerlendirmek mümkündür. Her ne kadar kitapların sonraki basımlarında muhtemelen giderilebilir nakiseler olsa da yazar kadar yayınevinin de sorumlu olduğu bu durum, kayda geçmelidir. Mamafih elimizdeki nüshanın sekizinci basım olduğunu hatırlatmalıyız.

Gürbüz'ün, metnin akışına tesir eden kelime kullanımlarına değinilmelidir. Yazarın kelime hazinesi zengindir ve daha sonra açıklanacağı üzere beslendiği kaynaklara işaret eden mahiyeti bulunur. Ne var ki üslubu ve düşünce evreniyle uyumlu olsa dahi bu kelimelerin bazıları, metnin içinde eğreti bir vaziyet alır; çünkü müktesebatını aksettirse bile oluşturduğu dokuyu örseler. Bugün artık pek kullanılmayan ya da lügatlerde bulunmayan kelimelere müracaat eder:

“Ama bakıyordu ki bu namemnun ve sürekli havalı insan, aslında en bildiğinin bile altında, kendisinin onun mevcudu sandığı şeylerden haberi bile yok, hatta hiç anlamadığından en çok da sahip olanı görünce yüzü dökülüyor.” (Gürbüz, 2020a: 128-129).

“Namemnun”la yazarın ne kastettiği anlaşılrsa da “hoşnutsuz, memnuniyetsiz” gibi isabetli kelimeleri ya da “beğenmeyen, hoşnut olmayan, memnun olmayan” gibi nitelemeleri yeğlemesi yazdığı metnin tabiatına uygundur. Hatta kastedilenin arkaik fakat doğru biçimde ifadesi olan “gayrimemnun” kelimesi bile bağlama daha iyi oturacakken “namemnun” demesi, yadırgatıcıdır.

Bahsedilenlerin yanı sıra metinlerindeki kelime çeşitliliği, kendisinden etkilenilen kültürle ilgilidir. Gürbüz dinî kültüre, tasavvufa uzak değildir. Gerek kendisiyle yapılan röportajlardan gerekse yazı dili ve üslubundan bu konulara aşinalığı fark edilir. İkinci hikâye kitabındaki kelime rezervinin din etrafında halelenen hayatla mütenasip oluşu, etkilendiği kültürle alakalıdır. Yoğunlaştığı temayla uyumlu bir yazı dili vardır.

Coşkuyla Ölmek'te geçen “kabz-ı muannit, elif-ba, usul erkan, rintleşmek, mecnun, sükûn, sır, teslimiyet, sübhanallah, kalp gözü, mürit, zakirbaşı, Kaside-i Bürde, Ya Settar, hırka-i şerif, sala, ahiret, cuma, ezan, namaz, nurlanmak, tahiyat, din, secde, kıyamet, tespih, kible, mihrap, feraset, estağfurullah, kutup, devr-i kebir, hıfz, Mushaf, hücre, talip, yol, makam, usul” gibi ifadeler kayda değerdir. Kitap boyunca genişleyen ve dilersek daha da fazlasını ekleyebileceğimiz bu kelime kadrosunun dinî-tasavvufi literatürle olan bağına dikkat çekmelidir.

Bir söyleşisinde dile getirdiklerinden, bilhassa Muhiddin-i Arabî'nin ilgisini çektiği anlaşılmaktadır. Bahsedilen literatürle Gürbüz'ün kelime kadrosunun ilişkisinin kurulmasına yardımcı olacak şu sözler nakledilmelidir:

“Tasavvuf bir oluş biçimidir ve öyle olmak, o yol üzerinden anlamaktır birazcık da... Hâl böyle olunca, dine biraz ısınmak için, birazcık tatlılaştırabilmek için, mutasavvıfların anlatılarına, biraz baş okşamalarına, biraz sırt sıvazlamalarına ihtiyaç var. İnsanı kaybetmemek için buna ihtiyaç var. İfadelerin tam da ya da sadece o mânâya gelmediğini, yorumu ve tevili anlatabilene, onun sadece o demek olmadığına, affın ve insan olmanın türlü hallerine kabulün dinin ve Allah'ın asıl tecellisi olduğuna, insanı, belki doğru belki yanlış, biraz yatıştırmaya ihtiyaç var. Tabii bunu kim yapacak, hangi akılla, hangi imanla, bunlara girmeyelim, bu da başka bir yokluk perdesi. Demek istediğim, tasavvufun benim anladığım ve vazifeli gördüğüm yanının insana her şeyin bitmiş olmadığını, hayat sürecinin zengin ve taşkın olduğunu, insana kendi katmanları ile yaşamının ve sadece korkudan değil, açılıp genişlemeden fayda gelebileceğini az çok fısıldayabilmesi ve insanın şöyle bir dönüp kendine de bakabilmesi...” (Göktürk vd., 2022: IV).

Dil ve üslup bahsinde son olarak belirtilecek husus ise yazarın hikâye kitaplarında genellikle paragraf yapma ihtiyacını az duymasıdır. Her iki kitabında da blok şeklinde aşağıya inip biteviye ilerleyen sayfaların sayısının çok olduğu ilgi çeker. Hikâyelerde diyalogların sınırlı tutulması, var olan konuşmaların da kısa olup tırnak içinde ve konuşma çizgisi ya da paragraf kullanılmadan aktarılması, yekpare şekilde uzayıp giden sayfalara neden olur. Gürbüz'ün anlatım tarzı, hisse odaklanışı, kahramanların zihin akışını sunması metnin yoğunluğunu artırdığından, hiç paragraf yapmadan, fasılasız süregiden sayfaların bir müddet sonra okuma temposuna tesir ettiği söylenebilir.

1.2. Hikâyelerin Tematik Nitelikleri

Bu kısımda, tek tek hikâye tahlilleri yapmadan; ancak yazarın tematik havzasının kavranabileceği şekilde, belirli yerleri vurgulayarak, iki kitapta yer alan toplam dokuz hikâyenin genel karakteristiği ortaya konacaktır.

Zamanın Farkında kitabını okuyup, yazarın dünya görüşü ve anlam dünyası hakkında belli bir fikre sahip olanların zorlanmadan anlayabileceği hususlar vardır. Denilenler, ikinci kitap için de geçerlidir. Şule Gürbüz, hikâyelerinde varlıkla, kendisi ve çevresiyle meselesi olan yahut duyarlılığı normalin üzerine çıkabilen kahramanları konu eder. Bunun, yazarın şahsiyeti ve yaşama bakışı ile ilgisi olduğu öne sürülebilir. Gürbüz, yazdıklarından saptanabileceği kadarıyla hayat perspektifi ile yazarlık profili birbirine uzak düşmeyen biridir. Yalnızlıkla kendini damıttığını, çok düşündüğünü ve geçen zaman içinde benliğini epey hırpaladığını açıklayan yazarın eserleri, bir yanıyla otobiyografik nitelikler taşır.¹ *Zamanın Farkında* kitabının kahramanları üstüne söyledikleri, hikâye ettiği bireylerin, Gürbüz'ün iç macerası ile örtüşen nitelikte kahramanlar olduğuna dair önemli bir ipucudur:

“Kitaptaki beş hikâyedeki beş kahraman da, akıllısı ahmağı, duyarlısı kalını, pek çok şeyin ve kitabın adında da işaret edildiği gibi, zamanın ve olanın bitenin farkında... Hikâyelerdeki hiçbir kahraman kendinden uzak değil, kendine keskin bir bakışla bakıyor, başkalarına bakabildiğinden daha sivri bir halle, kendini hırpalarcasına sezebiliyor, farkına varabiliyor. Bu normalde insanların kendilerine çok kolay yapabildiği bir şey değil. Bu farkına varışla yaşadığı için, bu kahramanlar biraz böyle acınası, biraz buruk, biraz rate kahramanlar gibi görünüyor.” (Göktürk vd., 2022: II).

Defaatle benliğine eğildiğini kaydeden Gürbüz'ün, kendi şahsi macerasının izdüşümünü hikâyelerindeki kahramanlarda aramak yersiz bir iş olmayacaktır. Hep kendisiyle konuşan, hesaplaşan, kendini yıpratın, meram anlatmaya çalışan tipler hikâyelerin başkahramanlarıdır. Yazarın verdiği röportajlarındaki satır arası bilgiler, Gürbüz'ün de özel hayatında bu minval üzere yaşadığına işaret eder. Hatta bazı kahramanlara doğrudan kendinden bazı özellikler yüklediğini de açıklamaktan çekinmez. Mesela ilk hikâyesi için sorulan bir soruya şöyle cevap

¹ Bu konudaki beyanları için ilgili bağlantıya bakılabilir: <https://birartibir.org/peter-gabrielin-feryadi-nahid-sirrinin-heyheyi/> (Şule Gürbüz'le A'dan Z'ye - I / 11 Temmuz 2022) (Erişim Tarihi: 17.08.2022)

verir:

“- Müzik Hocası” nda senfonik rock seven bir karakter yaratmak nereden aklınıza geldi?

- Ben öyle olduğum için.” (Göktürk vd., 2022: I)

Hikayelerindeki kahramanların müzik zevkinden okudukları sanatçılara dek pek çok husus, Gürbüz'ün şahsi beğenilerini yansıtır. “Zamanın Farkında” hikâyesindeki Aslan Bey'in Refik Fersan'dan, Strindberg'den bahsetmesi beyhude değildir. Kahramanın, “Trakl kendini biraz da şu geçen kadın yüzünden asmadı mı, Lautréamont'u perişan eden neydi...” diyerek söz ettiği, Avusturyalı şair Georg Trakl ve Fransız şair Comte de Lautréamont'tur (Gürbüz, 2020a: 140). Tiyatrocu August Strindberg ve müzisyen Peter Gabriel, Şule Gürbüz'ün okuduğu ve dinlediği isimler olarak zikrettiği kişilerdir. Husserl, Joyce, Heidegger, Faulkner, Saadettin Kaynak, Ahmet Avni, Tahir'ül Mevlevi, Hegel, Jung, Laing gibi bir dizi ismin hikâyelerde zaman zaman karşımıza çıkması; bunların, bireylerin zihin evrenini oluşturması, Gürbüz'ün kahramanlarına kendinden neler kattığına dair emarelerdir.

Kahramanların hayal kırıklıkları, dert yanmaları, sürekli öz varlıklarıyla meşgul olmaları, kendilerini manen tedaviye yönelmeleri hikâyelerin izleğini verir. Gürbüz, iç dünyasında derinleşen kimselerin hikâyelerini yazma temayülündedir. Bu yönelişi, tabiatıyla ona özgü bir tematik havza meydana getirir.

İlk kitabının belki de en olgun hikâyesi “Zamanın Farkında”dır. Tanrı ile kendince konuşup duran, mağfiret dilenen kahraman, yer yer nitelikli bir dindar portresi çıkarır. Artık 72 yaşına gelmiş Aslan Bey, hayatının muhasebesini yapar. Hikâyede, iç konuşmalar büyük yer tutar. Bu konuşmalar koca bir ömrün dökümünü verir. Bazen mizahın diliyle bazen dinî literatür üstünden yürüyen hikâye, kitaba niçin “Zamanın Farkında” başlığının atıldığını açıklar. Kitaptaki diğer tüm kahramanlar gibi Aslan Bey de duyarlıdır ve akıp giden zamanı müdriktir. Zaman, Gürbüz'ün ilgi duyduğu bir kavramdır. Üstelik yazarın aslında bir saat tamircisi, mekanik saat ustası olduğu bilirse, bu daha da anlam kazanır. Mamafih hayat, ölüm, varlık zamanla mukayyettir. Zaman, tematik bir çember içerisindeki tüm öğeleri birbirine bağlar. Kuşatıcı bir bakış açısıyla ilk kitaptaki merkezi temanın zaman olduğu ileri sürülebilir. Merkez etrafında genişleyen daireler şeklinde bireysel dramalar, nefis muhasebeleri, insanın çevresiyle münasebeti buna eklenir.

Gürbüz, *Coşkuyla Ölmek* ile hikayecilikteki başarı çitasını yukarıya çeker. İlk kitaba nazaran, kurgu ve dildeki hüner daha üst seviyededir. Dinî duyarlığın hakimiyetinde insanın kişiliğini, hadiseleri yorumladığı; kısmen gizli bir isyanın, felsefi sorgulayışın sezildiği bir dünya oluşturulmuştur. İlk bakışta, her bir hikâye müstakil bir yapı gibi arzı endam etse de âdeta görülmeyen bir mühürle birbirlerine raptedilmişlerdir. Hikâyelerdeki müşterek manevi duygular, ızdırap, telkin, kendi ile cedelleşme kitabı kaplayan uhrevi bir hava peyda eder. Bu hava da hikâyelerin genelinde bir şart, etki ve tarz bütünlüğü oluşturur. Saydığımız birliktelik yazarın dilinde belirginleşir ve tüm hikâyelerde ortak tematik eksenin dili olabilecek imge, terim, şahıs, nesne ve mekân isimleri boy gösterir.

“Sırlanmak, intisap etmek, nasiplenmek, keşif, boyun kesmek, Şeyh-i Ekber, İbn-i Teymiyye, Tirmizi, Tin Suresi, Maun Suresi, Mihrimah Cami, Kılıç Ali Paşa Cami” vb. ifadeler hikâyelerin tamamına serpiştirilmiş ve metinlerde dinî-kültürel bir vasat belirgin kılınmıştır (Gürbüz, 2021a).

Üsküdarlı olduğunu söyleyen yazar, hikâyelerinde, farklı semt adlarını zikrederek İstanbul'u daimî bir fon gibi kullanır. Nuruosmaniye, Merkez Efendi, Kandilli, Sultanahmet, Saraçhane, Yeniköy, Zeyrek, Karagümrük, Suadiye gibi mekanlar olayların geliştiği, kahramanların gezindiği ya da zihinlerinden geçen yerlerdir.

Coşkuyla Ölmek'te, hikayeler arasında tematik bağ olduğu gibi ayrıca birbiriyle doğrudan kurgusal bağ içeren “Akılsız Adam” ve “Akılsız Adamın Oğlu Sadullah Efendi” adlı iki hikâye bulunur. “Akılsız Adam”, oğlundan manevi bir yolda ilerleyeceğine dair büyük beklentileri olan bir babanın yaşadığı hayal kırıklığını anlatır. Hafızlık için hocaya bırakılan Sadullah, hikâyenin

sonunda mimarlık okumak için Fransa'ya gider. Orada Katolik Voleta ile evlenir. Evli olmasına rağmen serbest bir yaşam sürer. Hayatı hiç de babasının umduğu gibi olmamıştır. Hikâyenin finalinde, baba, boşa giden emeklerine öfkeyle hayıflanır. Bunun devamı olan "Akılsız Adamın Oğlu Sadullah Efendi", aynı mevzuyu çocuğun gözünden anlatır. Babasının tuhaf bulduğu tavırlarını, kendinde olmayanı ondan istemesinin faydasızlığını dile getirir. İki hikâyeye arasındaki kurgusal bütünlük, esasında kahramanların problemleri yaşadıkları olduğu gerçeğini fark ettirir.

Kahramanlara göre hayatları normaldir. Hâlbuki tarafsız bakılırsa, hayatları sorunludur. Tecrit içerisinde geçirdikleri yaşama, başkaları dâhil olduğunda normal sandıkları ne varsa alt üst olur. Annesiz bir aile, devamlı güdülenen ideallerle bastırılan bir yeknesaklık onların kendi normali olmuştur. Sorgulanan ömürler, ruh tahlilleri ve eleştirelilik tıpkı diğer hikâyelerde olduğu gibi bu hikâyelerde de başat özellikler olarak dikkat çeker. Nitekim belirtilenler, aynı zamanda Şule Gürbüz'ün vazgeçemediği tematik rezervini ve kendine özgü anlatım tarzını verir.

2. ŞULE GÜRBÜZ'ÜN DENEMELERİ

Öyle miymiş? yazarın altıncı kalem tecrübesidir. Esasen edebî tür bakımından kategorize etmenin kolay olmadığı bir eserdir. Kitapta kısmen anlatı türünün özellikleri sergilenir. Otobiyografik olduğu anlaşılan bazı kısımlar bulunsa da genel itibarıyla otobiyografi türüne de dâhil edilemez. Eserde şahsi gözlem ve yorumlara dayanan bir anlatım bulunur. Subjektif bir bakış açısı vardır. Yazar, kesin sonuçlara varma arzusunda değildir. O yüzden ikna etmeye çalışmaz. Eserin bütününe bakıldığında ise daha çok kurgusal olmayan bir edebî formun sınırları içinde kaldığı görülür. Tüm bu sayılanlar, kitabın deneme türüne daha yakın olduğu kanaatini uyandırır. Özellikle kitabın ilk bölümü, bu görüşü destekler niteliktedir. Âdeta deftere düşülmüş notların derlenmesinden oluşan kısa denemeleri andıran yapıyla bu bölüm, denemenin bariz özelliklerini gösterir. Kısacası kaydedilenler çerçevesinde, kitabın deneme türüne girdiğini kabul etmek makul bir tasnif gibi görünmektedir.

Eser dört bölümden meydana gelir. "Cennet Varken Cınnet Olabilir mi? başlığını taşıyan birinci bölüm, diğer bölümlere nispetle düşündürücülüğü, anlam dünyası ve edebî tat bakımından öne çıkar. Ayrıca tema ve üslup bakımından, yukarıda kaydedilen özellikleri göstermesi itibarıyla Şule Gürbüz'ün yazarlık profilini net olarak yansıtır. Kitabın genelindeki sorgulama, iç dökme, felsefi bakış henüz ilk bölümde varlığını belli eder.

Birinci bölümdeki ilk yazı, okunan metnin deneme olup olmadığına dair düşündürür ancak onun işlevi, tematik anahtar olmasındadır. Bundan sonrasında dile getirilecek olanlar, ilk metnin içine serpiştirilmiştir. Uzun ve iyi bağlanmamış bir cümle ile sözlerine başlayan yazar, zihne düşen fragmanlar gibi bir metin ortaya koyar. Devamındaki yazılar ise kısa fakat vurucu cümleler içerir. Birinci bölümdeki denemelerin Gürbüz'ün zihninin nasıl işlediğini anlatan bir mahiyeti vardır.

İnsan iradesi, yaratılış, peygamberler, kutsal metinler onun denemelerindeki başlıca konulardır. Gürbüz, bu konulara odaklanırken ontolojik yanı görmezden gelinemeyecek sorular sorar ve aklını meşgul eden meselelere kendince yorumlar getirir. Bu açıdan denemeleri kısa da olsa fikri derinleşme açısından epey yoğundur.

Kavramların, ayetlerin, olguların özüne yönelik değişik izahları ilgi çeker. Modern insanın asi ve sınır tanımaz olduğunu anlatarak, peygamberlerin bugün gelse, çağın insanına ne diyebileceğini sorgular. "Kime göre, neye göre?" diye her sözü istediği mecrada yargılama peşinde olan "devir canlısı"na neyin tesir edebileceğini tartışmaya açar. Peygamberliğin de bir dönem işi olduğunu ve o dönemin kapanmasında hikmetler yattığını bildirir. Onun zihni işleyişine bir örnek olarak Rum Suresi altıncı ayette geçen "Allah'ın vaadi budur. **Allah, vaadinden caymaz.** Fakat insanların çoğu bilmezler." ve aynı bağlamda, Hac Suresi kırk yedinci ayette geçen "Bir de senden acele azap istiyorlar. **Elbette Allah sözünden caymaz.** Bununla beraber Rabbinin katında bir gün, sizin sayacaklarınızdan bin sene gibidir." ifadelerine dair yazdıklarını sunmak isteriz:

"**Allah vaadine ters düşmez'** vaadi vaat, sahici vaat. Peki. Ama bu sahiciliği bilecek göz kimde? Gözü de veren O. Burada, dünyada yani her şey var ama her şey hayal. Her şeyi verdi ama

bir hayal verdi. Orada da verecek, yine bir hayal verecek, her şey bir hayalden başka bir hayale devrilecek. Kim 'Bütün bunlar yine hayal,' diyecek? Buradaki hayalin misline cennet mi denecek? Bir seraptan bir seraba, bir susuzluktan bir su içiyor zehabına gidilip gelinecek. Yokluk, büyük sonsuz unutuş, kâinatın kendini unutuşu, derin karanlık sükûnet nerdesin, bana unutuşu özletip kendimi her şeyi ile hatırlatacak yerde misin?" (Gürbüz, 2021b: 18-19).

Buradaki yaklaşımı sonraki denemelerinde de gözlemleriz:

"İnsan kan dökücü ve zalim ama dağın taşın istemediği iradeyi aldı diye sağa sola çalınlanmış. İnsan anlamadığını alır, anlayıp kıymetli bulduğunu da almaz. Bu yüzden adam olmaz. Melek, boşa üzülme, insan bir şeydir zannetme. Sana verilmeyen iradeyi senin de olsa kullanabilirdim zannetme. İrade babanın arabasıdır, alır almaz kaza yaparsın. Böyle hem sözde iraden olup hem de 'Teslim' dini ile kolay yaşanabilir sanma... Şeytan, ah ne güzel yerde, hem imanı var hem gününü yıl etmede." (Gürbüz, 2021b: 28).

Gürbüz'ün hakikat kavramı etrafında dönen ve örtük bir sinizmi çağrıştırırken yolu yine inanca çıkan ontolojik sorgulayışları sadece bu eserine mahsus değildir. Aşağıda ele alacağımız üzere varoluşa, benliğe yönelen bir tefekkür, denemelerinden romanlarına dek uzanır. Kitaptaki altıncı denemenin, *Coşkuyla Ölmek* kitabının arka kapağında yazılanlarla örtüşmesi, bu uzanışa bir başka örnektir.

"Dünyayı kimi şikayet edeceksin, koyunları öldürene mi sürüteceksin..." ya da " 'Yalnızlık Allah'a mahsus; bu yüzden mi kendini ona benzetirken, o en ince soluğu bulmaya çalışırken en benzeyecek yanının yalnızlık olması suç?' gibi şathiyelerdeki espritüel nüansı taşıyan cümlelerinin nihayetinde gelen yargılar, Gürbüz'ün yine de inanç dairesinden dışarı çıkmamaya özen gösteren bir tavra sahip olduğunu gösterir (Gürbüz, 2021b: 21-33). Mamafih buralarda da sanki nükteli bir kabulleniş söz konusudur:

" 'Ruhundan üflediğin yer bende dolsun ve ben onunla havalanayım,' diyenin balonu söndürülüyor, zihni ve kalbi yakılıyor. Dünya, orta halli dünya, insan aşağı seviye, palamutlar eh taze işte, bunlarla oyalanan, 'Allah bir' de geç git işte." (Gürbüz, 2021b: 33).

Sadece ilk bölümde değil, kitabın tamamında müşahede edilen yalın dil, anlama odaklandıkça özlü bir nitelik kazanır; aforizma seviyesinde cümleler doğar:

"Acı başkasının ise ders ve ibret, başında ise bela telakki ediliyor.", "Hayat, hayret edileceği yapmaya gayrettir" tarzındaki cümlelerle ilerleyen ilk bölümdeki denemelerin ortak bir özelliği tabiattan alınan saf, etkileyici imgelerle bitirilmesidir. Her yazının sonunda, neden bahsedilirse bahsedilsin "Kır böcekleri, ardıç kokuları, bal ve akik sarıları.", "Turnalar, arı kuşları, sabunotları", "Kum zambakları, kar sümbülleri, çan çiçekleri" denilerek sunulan imgesel bir küçük kozmos yer alır. Ontolojik fikirlerin minik imgesel kozmoslarla yaşama, dünyevi aleme bağlandığı bu kısımlar, yazarın üslubunun kendine has özelliklerini, renklerini taşır.

"Hayır Demeden İtiraz" başlıklı ikinci bölüm, otobiyografik olduğu tahmin edilebilecek ögelerle doludur. Kitaplardan öğrenilenlerin, müziğe eğilimin anlatıldığı kısımlar, yazarın biyografisiyle örtüşür. Gürbüz, bu bölümde kurguya dayanmadan ancak deneme havasının dışına taşarak hayatı tanıyışını ve kimliğinin oluşumunu nakleder.

Yaşamına dair ipuçlarının yer aldığı bazı pasajlarda, meselesinin, hayatın nasıl ve neyle yaşanacağı olduğunu söyler. "Geldiği dünyaya gideceği dünya kadar yabancı bir ruh niye çırpınır durur?" gibi sorularla ilk bölümdeki felsefi çizgiyi sürdürür. Kimisi uzun kimisi kısa peşpeşe kurduğu soru cümleleri ile şiirsel bir anlatımı yakalamaya çabalar.

Aynı zamanda kitabın da ismi olan "Öyle miymiş?", üçüncü bölümün başlığıdır. Bu bölümde Doğu'dan ve Batı'dan isimler zikredilir. Yazarın okuma atlası dolaylı biçimde belli olur. Aforizmaları ile bilinen Hillel'in adının da geçmesi, Gürbüz'ün üslubunun oluşumuna kimlerin, hangi tarz metinlerin tesir ettiğine dair fikir verir. Üstü örtülü eleştirilerin sıralandığı bu bölümde, bu toprakların hakikati sevmediğinden dem vurulur. "Öyle miymiş?", denemenin sınırlarının oldukça esnetildiği bir bölümdür.

“Sanki Daha Dünkü Cennet Kuşuyum” adını taşıyan son bölüm ise bir çeşit iç dökmeyi andırır. Anlatı ile denemenin sınırlarının geçirgenliğinde dert yanan, meramını anlatmaya uğraşan birinin serzenişlerini okuruz.

Yazarın denemeleri için histen ziyade fikrin öne çıktığı yazılar nitelendirmesinde bulunmak mümkündür. Gürbüz yazdıkları ile okurunu düşündürmek, onu da kendi meseleleri ile hemdem kılmak ister. Yazdıklarında felsefi-tasavvufi kökler bulunduğu, düşünce serüvenini denemeleri ile aktarmak istediği ileri sürülebilir. Nitekim aşağıdaki sözleri, dile getirdiklerimizi desteklemektedir:

“... ben sanattan ziyade felsefeye yakın olduğum için yüklü ve dolu metinleri seviyorum. Eser kendi ağırlığı ile geldiği dünyayı yıkmıyor, değiştirip tahrip etmiyorsa, bunu ondan önce yapanların yanında o da bir telef olmuş ve vereceğini vermiş olarak oturamaz, başka güçlü bir kitaba sırt veremez gibi gelir bana.” (Göktürk vd., 2022: II).

Romanlarını, bilhassa son eseri olan *Kıyamet Emeklisi*'ni bu sözler bağlamında değerlendirmek faydalı olacaktır.

3. ŞULE GÜRBÜZ'ÜN ROMANLARI

1992 tarihli *Kambur*, yazarın ilk edebî ürünüdür. 30 sene sonra aynı edebî formda yazdığı *Kıyamet Emeklisi* ise ilk eserine nazaran her bakımdan daha gelişmiş ve ileride bir romandır. Bunun nedenlerini ve romanların genel bir değerlendirmesini iki başlık altında ele almak uygun olacaktır.

3.1. Romanların Dil ve Üslup Özellikleri

Kambur henüz lise çağında olan bir gencin roman tecrübesidir. Kitap yayımlandığında yazarın 18 yaşında olduğu düşünülürse, bunun yazma safhası da işin içine katıldığında, eserin lise dönemini hâlen idrak eden bir gence ait olduğu çıkarımı yapılabilir. O yaşta iken en uzun soluklu edebî formu tecrübe etmesi, eserinin basımı için girişimi ve duyduğu heyecan Gürbüz'ün yazmaya duyduğu tutku hakkında yeteri kadar fikir vericidir.

Kambur'da yazara ait bazı tasarrufların dile getirilmesi zaruridir. Eser, kamburluğu yüzünden psikolojik bir çöküntü yaşayan kahramanın ruh durumunu ve hayatından kesitleri anlatır. Roman, ilk kısımlar hariç, kahramanın dilinden yapılan bir anlatımla ilerler. Bu da kullanılan dilin kahramanın psikolojisiyle uyumluluğunu sağlar. Bazen kısa, kesik ifadelerle öfke nöbetlerini hissettiren ve kahramanın dengeden mahrum hâlini yansıtan cümleler kurulur. Bununla beraber ilk kısımlarda, başkahraman olan kambur konuşmaz. Burada sözü yazar yürütür. O yüzden romanın ilk cümleleri ile sonraki bölümlerde kamburun psikolojisini veren, kendi ağzından çıkan cümleleri ayırt etmelidir. Eserin giriş cümlesi bu bakımdan dikkati çeker:

“Sızlandı hafifçe kambur, ayaklarının altındaki koca taşı devirirken, bir tane de başının altında, ‘ben yıldızları seyretmeden uyuyamam.’ ” ifadesi, sanki yarım kalmış ve kurallı biçimde tamamlanmamış hâliyle bir romanın başlangıç cümlesi olarak seçilmiştir. Bu bir tercih olsa da meramı başka şekilde, belâğ biçimde verecek bir cümle ile başlanmadığı kaydedilmelidir.

Yine ilk kısımlarda tekrardan, hatalı kelime kullanımından, özne yüklem uyumsuzluğundan kaynaklanan anlatım kusurları olduğu tespit edilir.

“Arkadaşlık diye bir şey yaşamadım şimdiye dek – her akli başında her insan gibi.” cümlesinde gereksiz yere kullanılan “her” kelimesi gözlerden kaçmaz (Gürbüz, 2020b: 17).

“Benden yaşça büyük bir ablam vardı. Evin akıllısı söylene söylene yaşamı zehir edilmişti.” ifadelerini bağlamdan koparmadan aldığımızda, ikinci cümledeki yadırgatıcılık fark edilmektedir (Gürbüz, 2020b: 28). “Durmadan evin akıllısı olduğu söylenerek yaşamı zehir edilmişti” gibi daha vazih bir cümle kurmak yerine, Gürbüz'ün anlatımı üstüne düşündüren bu tip cümlelerine romanın devamında da rastlarız.

“Yemekte önüne gelen böreği kesmeye çalıştı, sonunda en postal yerinden bir parça koparabildi...” cümlesinde de postal kelimesinin bağlamla uyum sağlamadığı aşikardır (Gürbüz, 2020b: 32).

Kambur'daki bu gibi hataları, romanın yazarın erken dönem ürünü olmasına, yazarlıktaki acemiliğine bağlayabiliriz.

Romandaki cümle yapıları, eser boyunca gözlemlenen anlatım tarzı ruhen dengesizlik yaşayan bireyin iç dünyasını yansıtır niteliktedir. “*Kambur*’un anlatımının kesintiye uğradığı bölümlerde günlük türü devreye girer.” diyen Aras (2021:37), günlüğün anlatımdaki işlevine temas eder. Romanda fikirlerin bölük pörçük aktarılmasının da standart bir dil ve anlatımın dışına çıkmakla ilgili olduğunun altını çizer; zira anlatıcı-kahraman normal değildir, toplumla uyumsuzdur. Gerçeklikle ilişkisi de problemlidir. Yazar, bu problemliliği aktarabilecek bir dile ve anlatıma yönelmiştir.

Kıyamet Emeklisi, yazarın son eseridir. *Kambur*’a göre dili ve anlatımı, daha ileri düzeydedir ancak bu kusurlardan arı olduğu anlamına gelmez. Anlatım bozuklukları, yerinde kullanılmayan kelimeler, tutulmayan kelimelere rağbet ediş, dile dair başka birtakım hatalar *Kıyamet Emeklisi*’nin eksik ya da zayıf yanlarını oluşturur.

Hemen ilk söylenmesi gereken, yazarın “bir” sıfatına sürekli müracaat etmesidir. Üstelik yerinde de kullanılmadığı epey örneğe denk gelinir. Erken bir sabah demek yerine “bir sabah erkeni”, çalak bir hareketle yerine “bir çalak hareketle” demesini öncelikle üslubuna dair bir özellik olarak nitelese de romanın devamındaki “ömrüne bir iyi yerleşmek için”, “bir kendi gibi ahbabına gidip”, “Müstakim Bey vakitsiz yürüyünce bir üç beş vakit geçip bir perşembe gecesi herkes dağıldıktan sonra” vb. ifadelerin metnin insicamını bozan, dilin düzgün ve tutarlı kullanımını sekteye uğratan bir tarafı olmadığını iddia etmek kolay değildir (Gürbüz, 2022 I: 11,25,34).

Yazar belki yerel, özgün bir konuşma elde edeceği zehabına kapılarak “bir” kelimesini uygun olmayan yerlere koymak ve anlatımı kendince farklı kılmak istemiş olabilir; ancak bunun çok sık olması, akışı örselemekte ve romandaki anlatım gücünü azaltmaktadır. Yazarın maksadı, mahalli söylemi yakalamak olmayabilir de fakat amacının bu olduğu varsayılrsa bile “eski bir adam tavrıyla” demek yerine “bir eski adam tavrıyla” demek arasındaki farkın, romanın geneline yöresel bir hava katacak kadar ehemmiyetli olmadığı açıktır. Diğer yandan, grameri bozmasının özgünlükle ilgisi yoksa bu durum, Gürbüz’ün dile olan tasarrufuna dair daha düşündürücü bir hâl alır. “Bir” kelimesinin yerinde kullanılmaması ya da gereksiz kullanımı, roman boyunca buna dair dikkatimizi keskinleştirmiştir. “onu şimdi tekrar bir görecekmış gibi” ifadesinde bir kelimesinin olup olmasının anlatıma herhangi bir tesiri olmadığı kanaatini paylaşmalıyız.

Bu konudaki örnekleri artırmak yerine başka bir hususa değinmemiz isabetli olacaktır. Romanda, kelimelerin doğru kullanılmamasından dolayı dil aksar. Kurtuluş, kurtulmak anlamlarına gelen halas kelimesi yerine saf, katışıksız anlamlarına gelen halis kelimesini kullanan Gürbüz, “Beladan halis olması gereken kaç kişi var şu dünyada...” şeklinde bir cümle kurar (Gürbüz, 2022 I: 18). Esasında metne en iyi oturacak sözcük olan “emin”i kullanmaz. “Sorgu sual kabul etmez” şeklindeki yerleşik deyişi, “sorgu kabul etmez, soru kabul etmez” şekline dönüştürür (Gürbüz, 2022 I: 24). “Kendi başına iken” veya “kendisi ile iken” diye yazmak yerine “Kendi ileyken görünmek” biçiminde yazar.

“Sövmeye hiç rağbetten kesilmeden devam ediyordu” cümlesinde “rağbetten kesilmek” söyleyişinin bağlama oturmadığı, “Ertelenecek bir derde bile razı, rızasını da makbul sayarak, ‘Peki amca,’ dedi.” cümlesinin yadırgatıcı bir kuruluştaki olduğu söz konusu tespitlere ilave edilmelidir (Gürbüz, 2022 I: 78,72). “İki gözüm Azizim alınma ama bazıları ırzlarının kaybını bile başkalarından da inanmazlar.” cümlesindeki nesne yüklem uyumsuzluğundan kaynaklanan anlatım bozukluğu, romanın dil ve üslup özelliklerindeki zaaf hanesine yazılabilecek, hatırı sayılır miktardaki örneklerden biridir (Gürbüz, 2022 I: 237). Bahsedilenler, anlatımın irtifa kazanmasına mâni olmaktadır.

Yazarın tutulmayan kelimelere ilgisine de temas etmelidir. İlgiye değer yerine “alakabaş”, layık yerine “elyak” der. “Konuşacak elyak adam bulamıyordu” ifadesinin alışılacık ve hemen herkesçe anlaşılacak bir ifade olmadığı ortadadır (Gürbüz, 2022 I: 36). Bilinmez, anlaşılmaz bir koku demek yerine, “laedri koku” der. “Gılzat, horgörü” gibi kelimelere başvurur. Kelimelere, etimolojiye olan ilgisi, roman içinde yaptığı hile, çare demektir; sebep, ip

demektir gibi ufak açıklamalarından belli olur. “Besmelesi silik; desem söz, demesem yüreğime köz” gibi halk dilinden deyişlere yönelir.

Anlatımı yavanlaştıran ifadelere de örnek verilebilir. Mesela yazar, kahramanın çok ağladığını, “her gün için yaklaşık iki litre ağladı” cümlesiyle vermek ister (Gürbüz, 2022 I: 132). Tatsız teşbihler bu yavanlaşmanın diğer nedenidir:

“Baldız da aynı borudan damlayan su gibi, ‘Olur, ne olacak gelsin tabii, buyursun,’ diyerek hemen musluğunu kapattı.” (Gürbüz, 2022 I: 28). Muhtemelen musluk kapatmak, konuyu sonlandırmak manasına kullanılmıştır; ancak eskilerin siyak ve sibak dediği anlam bütünlüğü, yerindelik ve tutarlılık ölçüsü hatırlanırsa, su damlasına benzetilen baldızın, aynı zamanda damladığı musluğu kapatacak fail ya da kuvvet olması gibi bağdaşmaz bir durum ortaya çıkmaktadır.

Romanlarındaki dile dair ifade edilecek bir diğer husus ise yazarın roman kahramanlarına bazen potansiyelini aşan sözler söyletmesi, onları kendilerinden beklemeyecek kelimelerle konuşturmasıdır. Mesela *Kıyamet Emeklisi*'nin önemli bir karakteri, Hilmi Baba'dır. Bu kişi, Bektaşî-Melami yolunun erenlerinden biri olarak tanıtılır. Özlü konuşur. 1975 yılının Erzurum'unda, üstelik şehir merkezinden uzakta, taşrada kıt imkanlarla yaşam süren, lüğatinin halk diline yakın olması beklenen birinin “ruh embriyosu”, “manyetik merkez”, “kariyer” gibi teknik nüanslar da gösteren ve günümüzün dilinden farksız bir üslupla konuşturulması olağan görünmez. Nitekim bu dil, bir şeyhin dili olmaktan uzaktır ve yapay kalmaktadır. Melami Babasının mütemadiyen ezbere konuşuyormuş hissini veren, kesintisiz tiratlar gibi akan konuşmaları buna ilave edilmelidir. Nuhu ve Aziz için de bu tespitin geçerli olduğu örnekler verilebilir. Yine romanın sonuna doğru, Tevhide ile görüşmeye gelen ahabpların sıradan insanlar olmalarına rağmen kırk yıllık dervişler gibi sohbet girmeleri, Gürbüz'ün aşınası olduğu kültür ve tasavvuf dilini, romandaki konuşmalara gereğinden fazla yedirmeye çalıştığı izlenimini uyandırır.

Gürbüz'ün entelektüel müktesebatının izdüşümünü çizilen portrelerde bulmak makul olsa da kültürel birikimi eserdeki vasati edebî düzlemi zorlayacak biçimde karakterlere yüklemek, roman kahramanlarını -her zaman olmasa bile- zaman ve zeminle uyumsuz; fehimlerini aşacak biçimlerde konuşturmak, en azından, dikkat edilmesi gereken bir konudur.

Şule Gürbüz uzun cümleler kurmaktan hoşlanır. Bunun artık onun bir üslup özelliği olduğu, ilk eserinden itibaren sergilediği yazı karakteristiğinden anlaşılır. Bu kadar uzun cümleler kurmasının okuma kolaylığına olan katkısı tartışılabilir. Uzun cümleler bittiğinde, bir anlatım bozukluğu olup olmadığından yahut yazarın o kısımda ne anlattığından emin olmak isteyen okurun tekrar sayfanın başına dönme ihtiyacı hissetmesi muhtemeldir.

Kıyamet Emeklisi'ni *Kambur*'un önüne geçiren çizilen portrelerin gerçekçiliği, ortam tasvirlerindeki canlılık, ruh hâllerini ayrıntıya dökmesindeki başarısıdır. Bunda romanın hacmi rol oynar. *Kambur* hem yazarın ilk romanı olması hasebiyle ister istemez acemiliğin izlerini taşır hem de son romana nispetle hacimce sınırlıdır. *Kambur* 92, *Kıyamet Emeklisi* ise iki cilt ve toplam 924 sayfadır. Gürbüz, anlatım yeteneklerini sergilemek için kendisine *Kıyamet Emeklisi*'nde elverişli bir imkân sunar. Derinleşip teferruata girmek istediği bellidir. Bu romanda dil ve anlatım yönüyle *Kambur*'u aşmıştır. Üslubu iyice belirginleşir. Kahramanların iç dünyalarındaki tedirginlikleri, beklentileri, tatminkârlığı vermede başarısız olduğu söylenemez. Özellikle birinci ciltteki, Aziz ile Tevhide'nin dayısının çay bahçesinde ilk kez karşılaştığı sahne, Şule Gürbüz'ün gözlem ve tasvir yeteneğinin gelişmişliğine örnektir. İç konuşmaların aktarımından mimiklere, ruh tahlillerinden diyaloglara yazarın gündelik hayatı ve bireylerin psikolojisini ne denli başarılı biçimde eserine aktardığı henüz bu ilk kısımda müşahede edilir. Dil ve üslup özelliklerinin romanların muhtevasıyla örtüştüğünü daha iyi anlamak için eserlerin tematik özelliklerine de eğilmek gerekir. Bunu aşağıda ele alacağız.

3.2. Romanların Tematik Nitelikleri

Kambur, fiziki sorunları yüzünden kendini başkalarından eksik gören birinin dalgalı ruh hâllerini konu alır. Başkahraman *kambur*, cüce, dişlerinin görünümü kötü, sağ elinin serçe

parmağı kopmuş, saçları dökülmüş biridir. Alıngandır. Sırf bu yüzden bir fırıncıyı “uzun ekmek” dediği için bıçaklar. Hayatla problemi vardır. Kendini hayat içinde konumlandıramaz. İnsanlardan hoşlanmaz. Dengesizliğe varan davranışları ve konuşmaları ile dikkat çeker. “...benim de bir idealim var; bir köpek olmak, kudurmak ve herkesi ısırarak istiyorum...” sözleri, dış dünyaya olan agresif yaklaşımını ortaya koyar (Gürbüz, 2020b: 90).

Başkahramanın dünyaya nefret ve öfkeyle bakmasının yegâne sebebi, sıradan birinde olup kendinde bulunmayan fiziki özelliklerdir. Kusurlu vücudu, ruhen de onu normallikten uzaklaştırmıştır. Olmayan ablasından varmış gibi bahseder. Çalamadığı enstrümanı yanından eksik etmez. Doğumundan daha evvel bir tarihle başlayan günlük tutar. Maceralarını sürekli zihninde yaşar. Annesini sevmez. İnsanların rutin içerisinde ölümüne sevinir. Doğmamış olmayı arzular. “İnsan soyunun devamı olmak” onu sıkır. Kendinden nefret edilmesini diler. Kısacası normallik onun kabulleneceği bir durum olmaktan çıkmıştır.

Vücudunu beğenmeyişinden dolayı derin bir komplekse girmiştir. Travmatik bir bilinci vardır. Başkalarına normal gelen söz ve tavırlar kahramanı incitir. Görünüşünden ötürü bitmek bilmez bir sinirlilik hâli, konuşma ve tutumlarında kendini gösterir. Tüm varlığa hınç duyar. Öç alma duygusu yoğundur. Kompleksinden dolayı etrafına karşı sürekli suçlayıcı tavırlar sergiler. Normal, güzel, iyi olan ne varsa defterinden silmiş gibidir. Herkesin kendisi gibi sorunlu olmasını, sorunlarla boğuşmasını ister:

“Bana sorulsa bir gün ‘Kamburunun düzelmesini mi istersin, yoksa tüm insanların kambur olmasını mı?’ diye, herkesi kambur görmek olurdu dileğim.” (Gürbüz, 2020b: 21).

Yazı işçiliğinin ve odak noktasına olan konsantrasyonun daha üst düzeye çıkartılması hâlinde, *Kambur*'un oylumlu bir romana dönüşebileceği öngörülebilir; lakin tekrarlayacağımız üzere, bu bir gençlik dönemi ürünüdür ve yazarın çıkışını, potansiyelini, sonraki eserlerinin nüveler şeklinde görülen izleklerini vermesi bakımından önemlidir.

Roman genel olarak başkahramanın niteliklerinin anlatımını, onun ruh dünyasının tanıtılmasını içerir. Karışık bir olay örgüsü eşliğinde ilerlemez. Düz, yalın bir anlatımla kendisi ile uğraşan, hayatla uyumsuz bir karakter hikâye edilmiştir. Bu romanı, Şule Gürbüz'ün benliğiyle meselesi olan kahramanları kendisine konu etmesinin başlangıcı olarak kabul etmelidir. Hayatla, çevresiyle uzlaşmayan tipleri; uyumsuzluk, aykırılık temasını *Kambur*'dan sonra yazarın çok kez işlediğine şahit oluruz. Hatta belirtilenlerin, Gürbüz'ün merkezi karakter, tip ve temaları olduğu söylenebilir.

Gürbüz'ün şimdiye dek ortaya koyduğu en iddialı eseri ise *Kıyamet Emeklisi*'dir. Romanın başkahramanı olan Aziz, iki erkek evlada sahip olan Erzurumlu bir ailenin ufak çocuğudur. 1960 doğumlu Aziz'in 2000'li yıllara doğru uzayan macerası, çocukluğundan ölümüne kadar geçen süre, yaşam tecrübeleri, kesintisiz bir sorgulamayla dolu ömrü eserin asıl mihveridir.

Başkahraman Aziz'in ev ortamında gelişmeye başlayan roman, kırk sayfanın ardından, tamamen Aziz'in geçmişi, hayat hikâyesi üstüne yoğunlaşır. Yaklaşık yüz sayfa boyunca evinden ayrılışı, Melamilere katılması ve orada gördükleri nakledilir.

Kahraman sevgisiz bir aile ortamında yetişmiştir ve bu da evinden uzaklaşmasına neden olur. Annesi, babası ve ağabeyi Adem ona mesafelidir. Kahramanın babası Halis Efendi sıklıkla susma orucu tutan, sofu, aykırılığa müsahahasız biridir. Genelde de pek konuşmaz ve evlatları ile sıcak bir iletişimi yoktur. Annesi de benzer bir profil çıkarır. Böyle bir ortamda yabancılık çeken Aziz, duygusal olarak ailesinden kopar. Yolu Melamilerle kesişir. 15 yaşında iken evinden çıkıp gider ve üç sene tekkede, onların arasında kalır. Sonra, her ne kadar ayrı yaşasa bile, ailesinin ve civarın Melamilere olan soğukluğu nedeniyle ve kendisine edilen ricalar vesilesi ile Melamilerden ayrılır. Melamiliğin itikadı bozduğu ve bozulan itikadının onarılması gerektiği düşüncesiyle kendisini bilenler yardımıyla bir Halveti-Uşşaki tekkesine yerleşir. Orada da bir sene kalır. Farklı tasavvufi disiplinler ve ailevi sorunu Aziz'i derinden etkiler. Oldukça değişir. 20 yaşına doğru artık Erzurum'da tutunamayacağı anlaşılınca, İstanbul'a gönderilir. Romanın birinci cildi böylece özetlenebilir.

Aziz, çok genç biri iken karşılaştığı Melami Hilmi Baba'dan hayatının sonuna dek

etkisinin süreceği dersler alır. Melami Babasının her hâli, sözü benliğine kalıcı biçimde nüfuz eder. Onun yanında hayatı keşfettiğini, varlığı derinden idrak ettiğini düşünür. Çevresindekilerle beraber bir cezbe halkası meydana getiren Baba'nın dizinin dibinden ayrılmak istemez:

“ ‘Baba'nın yanında kalacağım, eriyeceğim,’ dedi. ‘Anlayacağım, bana söylenenleri yapacağım, gözetleme kulesine çıkıp kendime dürbünle bakacağım, zevk alacağım, kendi perişanlığımdan, sefaletimden zenginleşeceğim, servetim olacak,’ diye düşündü... ‘Babanın anlattığı kimseler gibi olacağım, her yerim yaralarla dolacak,’ derken sevinçten gözleri dolup sesi titriyordu. ‘Her an kendimi hissedeceğim, her ânı hatırlayacağım, nerem sızlasa oraya ineceğim, o sızıyı bulup alnından öpeceğim...’ ” (Gürbüz, 2022 I: 273).

Hilmi Baba, Bektaşî-Melami anlayışını şiar edinmiştir. Etrafındakiler üzerinde kurduğu otorite ile adından söz ettirir. Serazat davranışları ve dışarıdan şirk, haram olarak değerlendirilebilecek söz ve hâlleri ile aykırı bir karakterdir. Bilinen ibadet biçimlerini görmezden gelmesi ve kendine özgü dini ritüelleri yaşatmasıyla bambaşka bir anlayışın temsilcisidir. Erzurum gibi muhafazakâr bir yerde yadırganmakta, onunla beraber olanlar da dışlanma korkusundan kendilerini gizlemektedir. Bununla beraber Baba, kınanmaktan çekinmez, felsefesini beğensinler beğenmesinler açıktan dile getirmekten kaçınmaz. Mananın içte olduğuna, hakikatin çoğunlukça anlaşılmadığına dair konuşur. Himayesine aldığı Aziz'i kendi kurallarınca yetiştirir. Anlam arayışında olan ve benliğini fark eden bu gencin dediklerine önem verir. İçine doğru her gün derinleşen Aziz'in kuşkularını giderir, itirazlarını tahlil, hoşuna giden tavırlarını tasdik eder. Kahramanın ruh hâllerini, iç dünyasında karşılaştığı farklı kimliklerini adlandırır. Aziz'in değişik yanlarını teşkil eden benliklerine, onların özelliklerine istinaden “kemal, mayacı, balıkçı, emanetçi” isimlerini koyar. Aziz, en yakından ilgilendiği kimse olur.

Tekkeye yerleşen Aziz, okul hayatını askıya alır. Öğretmen Nazif, kahramanın tekrar okula dönmesi için uğraşır. Nazif de öğrencisi Aziz gibi hayatı anlamaya çalışan bir yapıdadır. Baba hakkında işittikleri, Aziz'in duruşu ve yaşantısını sorgulayışı bir süre sonra onun da yolunu tekkeye düşürür. Önce Aziz'i okula geri çağırırken görülen Nazif, bir süre sonra, sorgulamalarının neticesinde mesleğini bırakır ve birkaç parça eşyasıyla tekkeye yerleşme kararı alır. Nazif'in ansızın tekkede ölümü, kahramanın hayatında kırılma noktası meydana getirir.

Polis tekkeye gelir ve başkahraman ile Hilmi Baba'yı karakola davet eder. Formaliteler için resmî makama çağrılan ikili, başlarına ne geleceğinden haberdar değildir. Burada aile ve çevre baskısı ile Aziz, Hilmi Baba'dan kopartılır. Bundan sonrasında romanın seyri değişir. Baba, manevi evladı gördüğü Aziz'in kendinden uzaklaştırılması için polisin ve ailesinin nasıl devreye girdiğini görünce hiddetlenir. Hor görülmüş bir gence emek verdiğini ve onu bırakmak istemediğini ifade eder. Baba, aslında Aziz'in umursanmadığı ancak kendisinin ve gönüllülerinin toplumdaki yalıtılması için böyle davranıldığı kanaatinde.

O esnada Aziz'den yanında kalması için inisiyatif almasını bekler fakat umduğu olmaz. Çevre baskısı fazladır ve kahraman tercih anında pasif kalarak Baba'yı küstürür. Baba da olayın ardından bulunduğu beldeyi terk eder. Bu ayrılış, kahramanın içinde büyük bir manevi susuzluğa yol açar. Romanın sonuna kadar hakikati, benliğini, Hilmi Baba'yı arayışı sürer.

Baba'nın nasihatlerini hep can kulağıyla dinleyen Aziz'in işittikleri, onda silinmeyecek izler bırakır. Mesela Öğretmen Nazif'in ölümü üstüne, Baba'nın, insanın gölge olduğu ve gölgenin kaybolmasına üzülmemek gerektiği öğüdü Aziz'i epey sarsar. Belanın insanı kemale erdireceğini anlatan Baba, manen tamamlanmış olmak için insanlara aldırış etmemenin lüzumundan bahseder. Bu gibi sözler ve prensipler Aziz'in zihin evrenini şekillendirir. Üstelik Melamilik'in kulluğu, kâmil insan olmayı umursamazlıkla telif eden meşrebinden hoşlanan başkahraman, sonradan katılacağı tarikata göre, ilk müşdidinin serbest ancak felsefi yolunu daha samimi ve tercih edilir bulur.

Uşşaki tarikatına intisap ettikten sonra Şeyh Kemaleddin Efendi'ye bağlanan kahramanın hakikat üstüne arayışı devam eder. Ne var ki yeni müşdidini, anlamadığı bir teslimiyetçilik içindedir. “Allah'ı bulup ne yapacaksın?” demesi şaşırtıcıdır. Şeyhe göre kulun günaha girmemesi kafidir. Kemaleddin Efendi, çok sorgulayan yeni müridini dağ başındaki bir köye nefsinin terbiye

etmesi için gönderir. Kahraman burada ağır bir mahrumiyetle itikafa çekilir. Tırnaklarını kesmesi için bir tırnak makası bile yoktur. Sivri taşlarla ezerek tırnaklarını keser. Farelerin gezindiği bir evde yaşamaya çabalar.

Anne ve babasını yangında kaybettiği öğrenilince, itikaf süresi bitmeden dağdan aşağıya indirilir. Hayata atılma vakti gelen Aziz'e lise diploması aldırılır. Bildiklerini çoktan unuttuğunu söyleyen kahramana, ihvanın yardım edeceği, sadece ismini kâğıda yazmasının yeteceği söylenir. Bu yolla diplomasını aldıktan sonra askere gider. Askerliği, tavırları yüzünden problemliler geçer. Geri döndüğünde, kahramanın insanlarla uyumsuzluğu aşikâr hale gelir. Tarikat çevresinden birinin yardımı ile İstanbul'a yollanmak istenir. İlk cilt, kahramanın geniş bir özgeçmişini mahiyetindedir.

İkinci ciltte Aziz'in İstanbul'a tutunması, evliliği, çocuğa karışması ve etrafıyla münasebeti işlenir. Tarikat ihvanı Osman tarafından İstanbul'a gönderilen Aziz, burada yine aynı çevreden Nuhu'nun gözetimine havale edilir.

Nuhu, Aziz'den yirmi yaş büyüktür. Nuh adından bozulmuş Nuhu ile çağrılan kahraman tıpkı Aziz gibi istediğine tam olarak ulaşamamış, dilediği gibi olamamış birisidir. Yazar, Nuhu hakkında oldukça geniş bilgiler sunar. Tahsil hayatından yaşama bakışına dek pek çok ayrıntı sunulur. Bunlar romanda epey yer tutar. Nuhu'nun onlarca sayfa süren ve ayrıntılarla yüklü hikâyesinin romana hacim kazandıran hususlardan biri olduğu belirtilmelidir.

Nuhu, İstanbul'da çok zaman geçirmiştir. Şehri bilir. Aziz'in elinden tutar. Aziz, vakıflarda ufak bir memuriyete başlar. Yine onun ön ayak olmasıyla evlenip barklanır. Çok geçmeden çocukları dünyaya gelir.

Bu esnada Aziz'in evliliğini geçmiş hayatıyla kıyasladığı görülür. O, karısı Tevhide ile Hilmi Baba'nın yanındaki bacıları mukayese eder. Bacılar özverili ve müstağni iken Tevhide hep hayatına renk ister. Çocuklar yetişmektedir. Herkesin talepleri, idealleri başkadır. Bir süre sonra Aziz, aile hayatının bir çeşit "kafeslenme" olduğuna hükmeder. Çaresiz bir kabullenişle hayatına devam etse de kendi içine derinleşmek ve yalnız kalmak arzusundadır. Eve geldiği vakit, aile ortamından soyutlanmak için sürekli dama çıkması, bu arzusunun tezahürüdür.

İkinci ciltte, başkahramanın iyice kendine odaklandığı, varlığının özünü aradığı müşahede edilir. Tasavvufi bir iştiyakla Hilmi Baba'yı özler. Erzurum'a doğru yola çıkar. Sağ ise mürşidini görme, değilse onun kabrini bulma niyetindedir. Gittiğinde vefat ettiğini öğrenir. Döndüğünde ise senelerdir tanıdığı Nuhu ile sohbeti koyulaşır ve onu, bir türlü dinmeyen hakikat arayışı için rehber seçer. Sonradan Nuhu'yu mürşit bellemesinin ona bir jesti olduğunu bildirirse de Nuhu ile Aziz arasındaki manevi bağ, ıstılahi tabiriyle rabita artar.

Tevhide, kocasının bu kadar içine gömülmesinden memnun değildir. Ayrıca yetişkinlik çağına ulaşmış kızları Alev de babasından tevarüs ettiği benliğini bulma davasına soyunmuştur. Oğulları Adil'in de sıradan diğer insanlar gibi olmadığı ifade edilmelidir. Tevhide ailesindeki bu farklılığı benimsemekte zorlanır.

Romanda başkahramandan sonra önemli bir karakter olan Nuhu, tuhaf tavırları ile çevrenin ilgisini çeker. Uzun düşünme ve yalnızlık saatleri, nevi şahsına münhasır mizacı, hayatını kaplayan tecrit hâli Nuhu'yu değişik hareketlere sevk eder. Esasen başkahraman gibi bir arayışta olan Nuhu'nun, kişiliğini tam olarak bulup bulmadığı konusunda tereddüde düşüren bir sahne yaşanır. Aziz'in, benliği idrak üzerine konuşmalarından etkilenen kahraman hatıralarını, tanışık olduğu kimseleri, ömrünü gözden geçirir ve umulmadık bir davranış sergiler:

"Ne kısa ve ne manasız bir şey için benlik icat edilmiş ve o lüzumsuz şimdi anlık bir şehvetle meydana gelmiş gayrimesru bir çocuk gibi nüfusa geçmeyi bekliyor, dedikodu ediyor, belli ki yakayı bırakmıyordu. Saatler geçmiş ve Nuhu büyük bir bunalımla saymayı bırakmış ve son çıkan rakamın yanına üç sıfır atarak meseleyi noktalamıştı. Bununla da kalmayıp kendine bir şifa olarak göğsüne asarsa okunacak büyüklükte bir kartonu kesmiş, süslemiş ve ertesi gün Aziz'e, 'Azizim dediğin gibi içimde bir nüfus sayımı yaptım ve insan değil, kişi değil, vilayet olduğumu anladım. Hep ayrı bir vilayet olduğumu zaten sezdim,' deyip Nuhu, Nüfus: 33.000, Rakım: 2.890 yazılı kartonu boynuna asmış ve Aziz'in, 'Aman yapma etme,' demesine

aldırmayarak o gün sokağa böyle çıkıp gezmiş, yazıyı okumaya çalışanların önünde de durmuş, kendini okutmuştu.” (Gürbüz, 2022 II: 434-435).

Özünü tanıma meşgalesinde, kalender meşrepliği, halkın kınamasından çekinmez tavrını mizahi bir dille Nuhu üstünden yansıtan yazar, bu kısımlarda ve devamında ince, nükteli bir dil kullanır. Nuhu akşam üstü eve sığamaz olur ve yollarda gezinirken başkahramanın oğlu Adil'e denk gelir. Adil baygın vaziyettedir. Nuhu'nun mecalsiz şekilde Adil'i kaldıramadığı ve civardaki gençlerden yardım isteyip hem kendini hem Adil'i gençlerin sırtında taşıdığı kısımlar tebessüm ettirir. Gürbüz'ün yazarken mizah ve ironiden faydalandığı, yeri gelmişken ifade edilmelidir. Nitekim yazarın, “Bir şeyleri anlatma yolunda ironi, biraz benim koltuk değneğim.” demesi görüşlerimizi teyit eder (Göktürk vd., 2022: II).

Romanın sonuna doğru, Aziz artık yoğunlaştığı mana arayışında münzeviliğe soyunur. Ölümüyle noktalanacak bir itikafa girer. Etrafına da bunu sezdirir. “Kıfaf-ı nefis kabilinden” birkaç zeytin ve bir bardak su ile yaşamını idame ettirir. Tevhide telaşlanır. Tanıdıklarını, eşi dostunu Aziz'i vazgeçirmeleri için çağırır. Tevhide'nin annesi ve Nuhu, başkahramanı görmeye gelir.

Aziz, münzeviliğinde ve itikafında sebatkardır. Nuhu, onun arayışında, ölümü dahi göze alacak kadar kararlı olduğunu ve ruhen çok olgunlaştığını hisseder. Bir zamanlar gözetilmesi için kendine ısmarlanmış olan bu genç, sonradan müşterek ızdırabı ve kaygıları paylaştığı yol arkadaşı olmuş; şimdi ise hakikat arayışında onu fersah fersah geride bırakmıştır. Durumu kavrayan Nuhu, aralarındaki mürşit-mürit ilişkisinin değiştiğini anlatacak biçimde Aziz'e, “Pirim” diye hitap eder. Gerçek mürşidin o olduğunu kabullenerek, Aziz'in yanından sükunetle ayrılır.

İtikafa çekilen başkahramanın gayesini, ruh hâlini anlatan su satırları nakletmek uygun olacaktır:

“Şimdi odaya girdim ve cezalı bir çocuk gibiyim sadece. Şimdi murat ettiğim şeye ne kadar uzağım, kendimin maskarasıyım. Ama biliyorum ki bunlar da hazırlık. Günlerce sersem gibi duracağım ama o sersemliğin de bir baş döndüren hali o sersemin de yüzüne bir bakan olacak, umuyorum. Yatağa sırtını vererek oturdu. ‘Ben,’ dedi alçak sesle, ‘sıyrılmak, sahte benliklerimden ayrılmak, cevherimle baş başa kalmak isityorum. Cevher derken ne dediğimi neyi kastettiğimi biliyorum. Onu binlerce kez duydum hissettim tanıyorum. Ne istediğini de biliyorum. Önce üstümdekileri atacağım ona yakın sahte benliğim var... Artık dökülüyoruz. İçimi boşaltacağım, içim neresi ise belki de bütün dünyadır ama orayı boşaltacağım. O hıçkırık ile baş başa kalacağım. İçim boşalınca eski bir kırba gibi mi kalacak, insan böyle bir canlı mı, kuru bir kırabaya mı döneceğim, hiç bilmiyorum ama o yangını tutuşturmadan ve kendimi kendimle kızıştırıp çıkardığım yangına yine kendim atlamadan ve bitmeden bu odadan çıkmayacağım.” (Gürbüz, 2022 II: 492).

Yukarıdaki pasaj, kitaptan yazım hataları ve noktalama işaretleri eksikliğiyle olduğu gibi alınmıştır. Bu tip hatalar, Şule Gürbüz'ün incelediğimiz bütün eserlerine şamildir. Tashih yoluyla izale edilmeyi beklemektedir.

Alıntıda geçen “benlik, cevher, yangın” kelimelerinin tasavvufi bir cephesi bulunur. İcini boşaltmak, kalbini masivadan arındırmak manasındadır. Yangını kendinle kızdırtmak yine deruni bir söylemdir. Ayrıca yangın, başkahramanın anne ve babasının elim akıbetini hatırlatır. Babasının, suskunluk orucunda olduğundan, yangında dahi hiç sesini çıkarmadan konulan kuralları muhafaza edişi akla gelir. Evladı olan Aziz'in de itikafını böyle nitelemesi, sanki babadan oğula mistik bir tevarüsü ihsas eder.

İtikafa girdiğinde elli yaşında olduğu öğrenilen kahraman, az gıda ve tecridin nihayetinde fazla dayanamaz. Hastaneye kaldırılır ancak onu hayatta tutamazlar. Romanın finalinde başkahramanın Kemal diye adlandırılan benliğiyle konuşmalarına şahit olunur. Burada geçen “kıyamet emeklisi” ifadesi, romanın isminin ilham kaynağı gibidir. Aziz, akıl balığ olduğundan beri, kendi öz varlığıyla didinip uğraşması ile geçen, manayı idrak etme ve dünyevilikten arınma meşguliyetinden emekli olmuştur. Kendi kıyametini yaşamış ve gözlerini dünyaya yumarak bir

nevi emekliliğe ayrılmıştır.

Romanın son cümleleri ise Aziz hayattan ayrıldıktan sonra, binlerce yıldır süregelen süre gelen o tabii-insani döngüyü akla getirir:

“Kim ölse ne olsa hükmü yok dercesine ötüyordu kuşlar. Dünya sımsıkı kapalıydı hâlâ. Ne kadar uğraşılrsa kabuk sımsıkı kapalı, içindeki içindeydi.” (Gürbüz, 2022 II: 523)

Hayatın içinde varoluşunu anlamlandırmaya çalışan, ontolojik problemlerle ilgilenen insanların sayısı azdır. Çoğunluk, yaşamın akışına kendisini kaptırır. İnsanların ekserisinin yaratılış, kimlik, mavera gibi kavramlarla problemi yoktur. İçini boşaltarak nefsini temizlemeye, masivadan uzaklaşarak kalbinde hakikate yer açmaya çalışan Aziz'e mukabil, dünyanın sımsıkı kapalı oluşu, bir çeşit metafizik kontrasttır. “İçindeki içindeydi” deyişi ise aynı manaya gelen meşhur “Fîhi Mâ Fîh” adlı tasavvufi eseri çağırıştır. Tasavvufa merakını beyan eden, İbn-i Arabî'den bahseden Gürbüz'ün, yıllardır işlediği temalardan da kestirilebileceği gibi Mevlana'nın bu kitabına bir göndermede bulunduğu açıktır. Başkahraman gitmiştir ama dünya hâlâ bir oyun ve eğlence yeri olarak mevcudiyetini sürdürmektedir. Gürbüz'ün sembolizmle dem vurduğu husus, geçmiş nice sufilerin günümüze dek aktarılan tasavvufi-spiritüel öğreti ve trajedilerine, ehlinin anlayacağı bir atf olarak değerlendirilebilir.

SONUÇ

Şule Gürbüz, verdiği demeçlerden, yazdıklarından anlaşılacağı gibi yoğun bir okuma serüveni olan, Doğu'nun ve Batı'nın felsefe ve kültür yüklü temel metinlerinin aşınası bir yazardır. Sanat tarihi ve felsefe tahsilinin yanında, din ve tasavvuf ilgisi, müzikten saat tamirine geniş bir merak sahasının oluşu onu, değişik kaynakların besleyiciliğiyle entelektüel olarak geliştirmiştir. Eserlerinde de bu donanımı gözlemlenir.

Bilgi birikimi, spesifik yoğunlaşmaları temalarında, kahraman ve olay kurgularında belli olur. Bazen kendindeki birikimi konsantrasyon biçiminde eserlerine yükler. Bu da ayrıntıya çok girilmesine neden olur. Hikâyelerinde de son romanında da ayrıntıların fazlalığı okuma temposuna tesir eden bir faktördür.

Şule Gürbüz, röportajlarında, kendine ve yazdıklarına dair çokça ipucu verir. Bu ipuçlarının yardımıyla diyebiliriz ki bazı yerlerde duygu durumlarını, ruh hâllerini derinlemesine verdiği kahramanların hayatlarına tafsilatla odaklanması, Gürbüz'ün, esasen kendindekini aktardığını sezdirenen bir noktaya varır. Eserlerin biyografik ya da otobiyografik özellikler göstermesi kusur addedilemez fakat bu özelliklerin okumayı zorlaştıracak yoğunluk ve uzunluk içerip içermediği daima yazarın özdenetiminde olmalıdır. Açıkçası, eserlerindeki pek çok ayrıntının eserin tabii ritmine olan katkısı sınırlı görünmektedir; bunların çıkarılması hâlinde gerek okuyucunun okuma temposunun gerekse eserin tabii akışının dinamizm kazanacağı öngörülebilir.

Bu noktada, yazarın anlatma arzusundan da söz edilmelidir. İlk ürününü oldukça genç yaşta yazması, hikâye kitaplarının basılması için duyduğu heyecan ve sabırsızlığı söyleşilerinde dile getirişi, bin sayfaya yaklaşan son romanı ve yukarıda dile getirdiğimiz ayrıntı üstünde çok duruşu Şule Gürbüz'ün anlatma tutkusuna işaret eden verilerdir. Bu tutkunun yazarın donanımını aktarma isteğiyle ilgisi kurulabilir. Mamafih o, ilk hikâye kitabında, *Öyle miymiş?* eserinde ve bilhassa *Kıyamet Emeklisi*'nde gözlemlediğimiz kadarıyla söz söyleme hazzının cazibesine yer yer kapılır. Sözü uzatmaya meyyal tavrı, zikredilen eserlerindeki ayrıntılarla dolu kısımlardan tespit edilir. Gürbüz'ün bu durumun farkında olmadığı ise ilk eserlerinden son kitabına dek benzer durum veya örneklerin tekrerründen saptanır.

Ayrıntılar konuyu aydınlatmada, bütünü süslemede işlev görür. Lüzumsuzca erişince eserin ritmi bozulur, okuma temposunun düşmesine sebep olur. Gürbüz'de işlev görmeyen, aşırılığın eşiğine ulaşan hatta bu eşiği aşan ayrıntılar dikkat çekicidir. Bunlar gereksizce saptığı, sözü uzattığı intibaini uyandırır ve okurla eserin mesafesini açar.

Yazarın söz söyleme şevkini ve teferruata yoğun yönelişini sınırlamasının eserlerinin hacmine, niteliğine ve okur kitlesinin artmasına olumlu tesirleri olacağı tahmin edilebilir.

Gürbüz, "Benim ömrüm kendimi hırpalamakla geçti" der. Eserlerinde oluşturduğu gerilimler, ortaya koyduğu karakterler de bu anahtar cümleye bağlanır. Hikâyelerindeki tipler, romanlarındaki karakterler genellikle hayatla, aileleriyle, varoluşları ile sorunları olan insanlardır. *Zamanın Farkında* kitabındaki Aslan Bey, *Coşkuyla Ölmek*'teki Sadullah Efendi, *Kambur*'daki başkahraman, *Kıyamet Emeklisi*'ndeki Aziz, Hilmi Baba, Nuhu, Nazif âdeta Gürbüz'ün stereotip kahramanlar repertuarını verir. Bu örnekler çoğaltılabilir. Hemen hepsi problemlili, şüpheli, gayrimemnun kişiliklerdir. Arayışları vardır. Onların felsefi, ontolojik, tasavvufi arayışları; içinde yer aldıkları metinlerin izleklerini tayin eder.

Anlam arayışı içinde olan, mütemediyen hayatın ve varlığın anlamını sorgulayan kimselerin Şule Gürbüz'ün eserlerinin önde gelen kahramanları olması; kendini çok hırpaladığını ifade eden, zikredilen meseleler üstünde konuşan yazarın ruh dünyasının, zihni meşguliyetinin onun eserlerine olan izdüşümü gibidir.

Felsefe yüklü metinleri benimsediğini dile getiren yazarın tematik havzası da bu minval üzeredir. Varoluş, zaman, ölüm, iç muhasebe, kimlik, hayatın anlamı, idealler, beşerî münasebetler Şule Gürbüz'ün temel meselelerini oluşturur. Tematik rezervi, ana hatları bakımından kavramlar, olgular etrafında şekillenir. Yazarın külliyatı da -genel olarak- büyük ve bitmeyen bir sorgulayışın çevresinde verilmiş ürünler şeklinde nitelenebilir.

Gürbüz'ün hikâyeleri, onun uzun soluklu bir forma yürüyüşü için yaptığı temrinler gibidir. Hikâyelerindeki gözlem gücünün, tahlil ve tasvirlerin gitgide ilerlediği; *Kıyamet Emeklisi*'nde ise bu özelliklerin daha olgunlaştığı müşahade edilir. Yazarın hikâye eserleri, üslubunun alametifarikası olarak değerlendirilebilecek uzun cümleleriyle dikkat çeker. Bu tarz cümlelerin makale içinde belirtilmiş handikapları olsa da kelime hazinesinin ve temayla uyum arz eden dilinin avantajıyla Gürbüz, ahenk ve denge yakalayarak kendine has bir metin ekolojisi meydana getirmiştir. Gürbüz'ün üstün yanlarından biri, işleyeceği konu ne ise onunla uyumlu bir dil elde etmesindeki maharetidir. Dinî bir hava tesis etmek, o yönde bir mevzu hikâye etmek istediğinde sure isimleri, hadisler, camii ve muhafazakâr semtlerin adları, tasavvufi literatür ağırbaşlı insanlar ve tavırlar derhal metni arzu edilen istikamete yöneltir. Farklı bir yönelişte de müzik dünyasından popüler kişiler, piyes yazarları, Batı'dan isimler, seküler yaşam biçimleri metni kuşatan ve istenilen havayı veren unsurlar olur. Kelime kadrosu açısından dili ve bir bütün olarak üslubu, tematik çemberinin dışına taşan gereksiz unsur barındırmaz.

Denemeleri için de bu son tespitin büyük ölçüde geçerli olduğu söylenebilir. Denemelerinde, düşünen biri olarak iç döker. Felsefi sorgulayışları öne çıkar. Hayatın bir aydının görüşleriyle yorumlandığı düşünülebilir. Şule Gürbüz'ün yazarlık vasıflarından biri, denemelerinde çok belirginleşir. O da konuyu uzun ve derin düşündüğünü, nitelikli tahlil ettiğini gösteren veciz cümleleridir. Yazarın aforizmaya yakın söyleyiş biçimi, cezbeden taraflarından biridir. Bu tip söyleyişlere *Kıyamet Emeklisi*'nde de rastlarız.

Kıyamet Emeklisi, diğer romanı olan *Kambur*'dan ayrı tutulmalıdır; çünkü biri ilk gençlik, diğeri olgunluk dönemi eseri olması hasebiyle birbirinden epey farklıdır. Yazarın son romanında, her bakımdan kendisini geliştirdiği görülür. Bu romandaki iki mühim zaafının ilki, hacmi sebepsiz artıran teferruata dalmış olması; ikincisi de kahramanları kendi zihni birikiminin diliyle, bazen zorlamayı andıran ve yapmacığa düşen tasavvufi bir üslupla konuşurmasıdır.

Gürbüz'ün incelediğimiz kitaplarının tamamı için rahatça ve kendimizden emin bir biçimde genelleyebileceğimiz bir hüküm ise eserlerinin hepsinde noktalama ve imla problemleri olduğudur. Hatadan mümkün merteye arındırılmış metinlerle okurları buluşturmak, yayınevlerinin ödevi olduğu gibi edebî kamuya olan saygının da bir ölçütüdür. Yazarın sekizinci baskıya ulaşan kitaplarının dahi hâlen tatminkâr bir tashihten geçirilmediğini belirterek, okurlara ve edebiyata karşı yazarı ve yayınevini sorumluluklarına dair uyararak, edebiyat araştırmacısının bir görevidir.

Şule Gürbüz, çağdaş bir yazar olarak, kuvvetle muhtemel yazı hayatına devam edecektir. Şimdiye kadar düzyazı sahasında verdiği eserlere dair bir panorama sunan bu makale, zaafı ve güçlü yönleri ile yazarın sanatının anlaşılmasını amaçlamıştır. Sanatın uzun bir yol olduğu ve kalıcılığın kolay olmadığı hatıra gelirse, Gürbüz'ün yarına neler bırakacağında, edebiyatımızda

tutacağı mevkide bundan sonrasının daha çok belirleyici olabileceği düşünülebilir.

KAYNAKÇA

Aras, E. (2021). Postmodern Yazında "Diyalektik Duyuş": Şule Gürbüz'ün Kambur'u, ERDEM 34(81), 23-40.

Gürbüz, Ş. (2020a). Zamanın Farkında (8. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Gürbüz, Ş. (2020b). Kambur (12. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Gürbüz, Ş. (2021a). Coşkuyla Ölmek (8. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Gürbüz, Ş. (2021b). Öyle miymiş?, (6. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Gürbüz, Ş. (2022) Kıyamet Emeklisi I (1. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Gürbüz, Ş. (2022) Kıyamet Emeklisi II (1. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Göktürk, Y. vd. (2022). Şule Gürbüz'le A'dan Z'ye - I / 11 Temmuz. <https://birartibir.org/peter-gabrielin-feryadi-nahid-sirrinin-heyheyi/> (Erişim Tarihi: 17.08.2022).

Göktürk, Y. vd. (2022). Şule Gürbüz'le A'dan Z'ye - II / 14 Temmuz. <https://birartibir.org/karincanin-elini-sikmak/> (Erişim Tarihi: 17.08.2022).

Göktürk, Y. vd. (2022). Şule Gürbüz'le A'dan Z'ye - IV / 17 Temmuz. <https://birartibir.org/insan-kendi-kendinin-hayal-kirikligidir/> (Erişim Tarihi: 17.08.2022).

EXTENDED ABSTRACT

A contemporary and popular writer, Şule Gürbüz has written works in various genres from poetry to novels, from theater to stories. It is seen that Gürbüz, who started writing at a very young age, has a great passion for literature. This article will focus on the prose works of the author.

Only the theater play *Ne Yaştadır, Ne Başta Akıl Yoktur* will be excluded. Therefore, his works *Kambur*, *Zamanın Farkında*, *Coşkuyla Ölmek*, *Öyle miymiş?*, *KıyametEmeklisi* will be discussed in chronological order.

These works were first categorized and classified according to their genres, and each literary genre was examined under a separate heading. Under a general title, the language and stylistic features and thematic qualities of the works were examined.

In our research, first the author's story books, then his essays and finally his novels will be discussed. Chronology and thematic continuity were taken into account in the ordering in the review. Although his first work is a novel, it should be reported that Gürbüz had a 92-page novel experience in *Kambur*. Then came the story and essay books.

On the other hand, *Kıyamet Emeklisi* is both at the end of the work chronology and has a quality that provides a summary of the author's pen experiences up to himself. It is observed that the previously covered themes take place with a different depth in this last book. As a matter of fact, the volume and voluminous structure of the novel also creates a suitable literary ground for such an ordering.

Şule Gürbüz's knowledge, specific concentrations are evident in her themes, hero and event fictions. Sometimes he concentrates her own accumulation on her works. This leads to too much detail. The excess of details in both his stories and his last novel is a factor that affects the pace of reading.

Şule Gürbüz gives a lot of clues about herself and her writings in her interviews. With the help of these clues, we can say that in some places, Gurbuz's focus on the lives of the heroes, in which she gives his emotional states and moods in depth, reaches a point that suggests that she is essentially conveying what he has in himself. It cannot be considered a fault that the works show biographical or autobiographical features, but whether these features contain density and length that make it difficult to read should always be under the self-control of the author. Frankly, the contribution of many details in his works to the natural rhythm of the work seems limited; If these are removed, it can be predicted that both the reading tempo of the reader and the natural flow of the work will gain dynamism.

It can be predicted that limiting the author's enthusiasm for speaking and her intense focus on details will have positive effects on the volume, quality and increase of the readership of her works.

The types in her stories and the characters in her novels are usually people who have problems with life, their families, their existence.

Almost all of them are problematic, skeptical and dissatisfied personalities. They are seeking. It determines the themes of the texts in which they are involved in their philosophical, ontological and mystical quests.

Those who are in search of meaning and constantly question the meaning of life and existence are the leading heroes of Şule Gürbüz's works; It is like the projection of the mental world and preoccupation of the author, who states that he beats himself up a lot and talks about the mentioned issues, on her works.

The thematic basin of the author, who stated that he adopted texts loaded with philosophy, is about this way. Existence, time, death, internal accounting, identity, meaning of life, ideals, human relations constitute the main issues of Şule Gürbüz. Thematic reserve is shaped around concepts and facts in terms of its main lines. The author's corpus can also -in general- be characterized as products given around a great and unending questioning.

The author's story works draw attention with their long sentences, which can be considered as the trademark of his style. Although such sentences have handicaps stated in the article, Gürbüz has created a unique text ecology by catching harmony and balance with the advantage of its vocabulary and

language that is in harmony with the theme. One of the superior aspects of Gürbüz is his skill in obtaining a language that is compatible with whatever his subject is. When he wants to establish a religious atmosphere and to narrate a subject in that direction, the names of the surahs, hadiths, the names of mosques and conservative districts, mystical literature, dignified people and attitudes immediately direct the text to the desired direction. In a different orientation, popular figures from the music world, playwrights, names from the West, secular lifestyles are the elements that surround the text and give it the desired atmosphere. In terms of vocabulary, his language and style as a whole do not contain unnecessary elements that go beyond the thematic circle.

It can be said that this last finding is mostly valid for the experiments as well. In his essays, he sighs as a thinker. Philosophical questions come to the fore. It can be thought that life is interpreted with the views of an intellectual. One of the authorship qualities of Şule Gürbüz is very evident in her essays. Those are her concise sentences that show that she thinks long and deeply about the subject and analyzes it in a qualified way. The author's way of saying close to aphorism is one of her attractive sides.

A conclusion that we can easily and confidently generalize about all of Gürbüz's books is that there are punctuation and spelling problems in all of her works. Bringing readers together with texts that are free of errors as much as possible is a measure of respect for the literary public, as well as the duty of publishing houses. It is the duty of the literature researcher to warn the author and the publishing house about their responsibilities to readers and literature, by stating that even the author's books that have reached the eighth edition have not been satisfactorily revised.